

האל"ף שאחריה ולקרא לְהִרְוֹת. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית.¹ ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: וְאֶרְאָה. וַיִּתְּעֶבְרָה. וְרָאָה. תִּרְאָה. קִרְאָנוּ. הִקְהֵל. לִירְאָה. לְהִכְעִיסוּ. וְנִשְׁאַרְתֶּם. יִרְאֹן. הִרְאָתָה. הִרְאָדָה. בְּזִרְעוֹ. בְּגִלְעָד. בְּשִׁעְרֵיךָ. תִּנְאָף. תִּתְנַאֲוֶה. וְהָיָה. כְּשִׁמְעֶכֶם. הִרְאָנוּ. וּבְשִׁעְרֵיךָ. יִשְׁאַלְךָ. לְפָרְעָה. שְׂבָעָה. הַמַּעֲטָה.

אֶתְעַבְדָּךְ - הדלי"ת בשווא נע, והטעם מלרע בכ"ף. ואין לקרוא עבְדָּךְ בסגול ומלעיל.

וְאֶת־יָדְךָ - הדלי"ת בשווא נע.

ג' כ"ה: אֶעֱבְרָה-נָא - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרא אֶבְרָה, או לקרוא אֶעֱבְרָה בסגול העי"ן. וכן הוא להלן ד' ט': וְהוֹדַעְתֶּם. ולהלן ד' ל', ל"ג, ל"ו: וְשִׁמְעָתָה. ולהלן ד' ל"ט, ז' ט': וַיִּדְעָתָה. ולהלן ה' כ"א, כ"ד: שְׁמַעְנוּ. ולהלן ה' כ"ה: שְׁמַעְתִּי. ולהלן ו' ג': וְשִׁמְעָתָה. ולהלן ו' י"א: נִטְעָתָה. וְשִׁבְעָתָה.

ג' כ"ז: וְרָאָה - הרי"ש בשווא נח.²

ג' כ"ח: וְחִזְקָהוּ - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

וְאֶמְצָהוּ - המ"ם בדגש, והשווא נע.

ד' א': וְעָתָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְאֶתָּה באל"ף. וכן הוא להלן.

ד' ב': עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי - תיבת עַל הַדְּבָר מוטעמת בפשטא ולא בקדמא.³

ד' ג': עֵינֶיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא עֵינְכֶם בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

כִּי כָל־הָאִישׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־כָל הָאִישׁ.

ד' ד': הַדְּבָרִים - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

בְּלִבְכֶם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ד' ה': לְמִדָּתִי - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע,⁴ למרות הקושי.⁵ ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא לְמִתִּי. או לחלקה לשתי מילים ולקרא לְמִד לְמִדָּתִי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרואה בשווא נע. וכן הוא להלן י': עֲמַדָּתָה. ולהלן י"ט: וְעַבְדָּתָם. ולהלן כ"ח: וְעַבְדָּתָם. ולהלן ה' א': וְלִמְדָתָם.

ד' ו': כִּי הוּא חֲכָמְתְּכֶם - יש להזהר שלא להבליע את הה"א בחיריק שלפניה, וישמע שקרא כִּי חֲכָמְתְּכֶם.

הַגֹּי הַגָּדוֹל הַזֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הַגֹּי הַגָּדוֹל הַזֶּה.

ד' ז': כִּי מִי־גֹי גָדוֹל - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים כִּי־מִי גֹי גָדוֹל.

כִּי־י - האל"ף לא נשמעת, ונקרא כְּדִי־י.⁶

ד' ט': הַשָּׁמֶר - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא הַשָּׁמֶר מלרע נחשב לשינוי משמעות.⁷ וכן הוא להלן.

¹ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניו אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלֶּךְ במקום מִלְאָךְ, שֶׁמֶן במקום שְׁמֶשֶׁן, וְיָגַן במקום וְיָגֵג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך והירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידיגיש).

² ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניו, נקרא כאילו יש אל"ף לפניו (עיי' מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

³ הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא.

⁴ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

⁵ הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו. וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד.

⁶ הכלל הוא, שבשם אדנות ואלוקות, אם באה לפניו אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפניו אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, ועי"ז זה נשמע כעין אל"ף (סימון, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס).

⁷ כל תיבת השמר שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה ז' ד': הַשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט אֱלִיתֶיךָ). וניתן היה לומר שמשפט התיבה להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת לָךְ כתובה אחר תיבת הַשָּׁמֶר, ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם).

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף הַשָּׁמֶר לָךְ, ובזה אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת השמר מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הַשָּׁמֶר מִפְּנֵי שְׁמוֹת כ"ג כ"א), הַשָּׁמֶר מִקֶּבֶר (מלכים ב' ו' ט'), שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראש, ומוכח שמשפט תיבת השמר להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירושו תיבת השמר שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר השמר שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר אל תירא אחר שאמר השמר, והוא כמו לומר תירא ואח"כ אל תירא, ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מלרע שלא כדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"ג) כתב על דברי דונש שזוהי שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ד. אך בפירושו (בראשית כ"ד ו') כתב וז"ל: כל השמר מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו השמר והשקט, כטעם שקט הוא על שמריו, עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר.

ורד"ק (ישעיה ז' ד': שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרס"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם "אסתמר", ולא חילק בין מלעיל למלרע.

והעולה מכל זה, שהקורא השמר מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

ד' י': פֿלֿהֿיִמִּים אֶשֶׁר הֵם חַיִּים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים פֿלֿהֿיִמִּים אֶשֶׁר־הֵם־חַיִּים.

ד' י"ב: אֵינְכֶם - הנו"ן בשווא נע.

רָאִים - הרי"ש בחולם. ואין לקרוא רָאִים בקמץ.

זולָתִי קוֹל - הטעם מלרע בתי"ו.

ד' י"ד: לַעֲשֹׂתְכֶם - התי"ו בשווא נע.

ד' י"ט: וְנִדְחָתָּ - הדלי"ת דגושה, והוא לשון הסרה. והקורא וְנִדְחָתָּ בדלי"ת רפה משמעות ללשון רחיצה^ט.

ד' כ"ג: תְּמוֹנֶת פֶּל - הטעם מלעיל במ"ס^ט. וכן הוא להלן.

ד' כ"ה: וְעֵשִׂיתֶם פֶּסֶל - הטעם מלעיל בשי"ן^י.

ד' כ"ח: לֹא־יֵרָאוּ - הרי"ש בשווא נח, והוא מלשון ראייה. והקורא יֵרָאוּ בשווא נע משנה משמעות ללשון יראה.

ד' ל': פֶּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים פֶּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

ד' ל"א: נִשְׁבַּע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן^י, שאם לא ישמיעה משנה משמעות, שישמע שקרא נִשְׁבַּע בה"א מלשון שבי, שהרי הה"א אינה נשמעת^ט. וכן הוא להלן.

ד' ל"ג: הַשֹּׁמֵעַ - הטעם מלעיל בשי"ן^{ט*}, והמ"ם בהעמדה מועטת.

ד' ל"ד: וּבְמוֹפְתֵימֶם - הבי"ת בשווא נח^ט, והפ"א בשווא נע.

ד' ל"ז: וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו.

וַיִּזְעַק בְּפָנָיו - הבי"ת בדגש^י.

ד' מ"א: מִזְרָחָה - הרי"ש בשווא נע. ואין לקרוא מִזְרָחָה בקמץ.

ד' מ"ג: לְרֹאשׁוֹ - האל"ף לא נשמעת, ונקרא לְרֹאשׁוֹ^{כא}.

לְמַנְשִׁי - המ"ם רפה, ובשווא נע^{כב}.

ד' מ"ז: וַיִּירָשׁוּ - הרי"ש בשווא נע.

ה' א': בְּאֲזִינְכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא בְּאֲזִינְכֶם בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ה' ד': פָּנִים | בְּפָנִים - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסוק אחריו^{כג}.

וּבִינְיָכֶם - הנו"ן בצירי, ואין לקרוא וּבִינְיָכֶם בשווא נע.

ללא סימן כלל. הסופרים המאוחרים יותר, השמיטו את קו הרפה, והשתמשו בדגש ובהשמטתו (בלבד), אמנם, גם הסופרים שניקדו בניקוד כפול, לא ניקדו כן בעקביות, משום שאין ניקוד זה חובה.

וכיו"ב בתיבת מאום (דניאל א' ד', איוב ל"א ז'), שגם בה האל"ף לא נקראת, והשוורוק הוא ניקוד המ"ם, ונקראת מום, יש סופרים שניקדו שם מָאום בניקוד כפול, כמו כאן.

כב עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שבכתבי היד מנוקדות תיבות הקְנִישָׁה, הַקְנִישִׁי, פְּעָמִים רְבוֹת בַּחֲטָף פִּתַּח (בכתר ארס צובה תיבת הקְנִישָׁה מנוקדת בחטף פתח ביהושע א' י"ב, ד' י"ב, י"ב ו', י"ג ז', ועוד. וכן תיבת הקְנִישִׁי מנוקדת בחטף פתח בדברים כ"ט ז', מלכים ב' י' י"ג, דברי הימים א' כ"ו ל"ב). ומוכח שהמ"ם נקראת בשווא נע.

כג הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמנוח רגיל, אלא שבא פסוק אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֶת־פְּלִישְׁתִּי | זָרַע זָרַע, וְלָמַל | רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביעי, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, וענינו להורות על שהייה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחיבור הענין, שהתחביר מתבטא בניגון הטעמים בלבד, ולא ע"י שהייה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסיק מורה על שהייה בפועל, ואיזה פסיק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסיקים שבמקרא המורים על שהייה, וכל פסיק שאינו נמנה ברשימה זו, מוכח שהוא לגרמיה. ומזה שפסיק זה אינו נמנה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה ולא המונח המשרת (רשימה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, ובמסורת המסורה שברפוס מק"ג (אות פ'), אך הרשימה שבמק"ג שגויה ומבולבלת מאד לעומת הרשימות המצויות בכתבי היד).

וככל נוסף ישנו (מובא בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם), שכל מונח ואחריו רביעי, שיש פסיק ביניהם, לעולם המונח הוא מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו, פרט לפעם אחת בתנ"ך (בישעיה מ"ב ה': הָאֵל־לִי | הֵן) שהוא מונח ופסיק, ואינו מונח לגרמיה.

^ט כבישעיה ד' ד': אִם רָחַץ אֶ־דָּנִי אֶת צֵאת בְּנוֹת צִיּוֹן וְאֶת דְּמֵי יְרוּשָׁלַם יָדִיחַ מִקִּרְבָּהּ.

^{טו} משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה י"ז.

^י משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה י"ז. ואע"פ שתיבות המסתיימות ב"תם" או "תן", אין בהם נסוג אחור, כאן הוא יוצא מן הכלל והטעם נסוג אחור אע"פ שהתיבה מסתיימת ב"תם".

^{יח} ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד: אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אשר נשבע ה'. ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכלול ע"ב ע"ב, המנהיג הל' תפילה ס' ל"ח, טור או"ח ס' ס"א. וכו"ה בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^{יט} לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו על ההגיה הנכונה, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יקפידו על ההגיה הנכונה, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^כ הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת בראש תיבה דגושות בדגש קל (כמו בְּתוֹךְ; קמו). אך אם התיבה שלפניהן מוטעמת בטעם מחבר ומסתיימת בהברה פתוחה, הרי היא רפה (כמו וַיִּקְרָא פְּרָעָה; הִנֵּה כְנִים; וְעֵשִׂיתִּי כִפְרָה). אך כאשר המילה מתחילה בצירוף "כב", או בצירוף "כפ", או בצירוף "ככ", והאות הראשונה היא אות שימוש, היא דגושה גם אחר הברה פתוחה (כגון: וַאֲכַבְדָּהּ בְּפָרְעָה, לֹא־יִדְבַּק בְּפָרְעָה וַתַּחַשְׁלֶהוּ בְּבִגְדֶּי, וַיָּבֵא בְּבִילֶשׁ, וַיְהִי כְכֹלֶת).

^{כא} והשוורוק שבו"ו הוא ניקוד הרי"ש, אע"פ שהאל"ף מבדילה ביניהם. והרבה טועים וקוראים לְרֹאשׁוֹ כשהרי"ש בשווא נע (וגם המתג שחתח הרי"ש טעמה מעט, שדומה לשווא).

ויש לציין, שמחמת שיש אות אל"ף בין הו"ו בו מנוקד השוורוק לבין הרי"ש המנוקדת בשוורוק, יש סופרים (כגון בב"ט ס"ב) שניקדו לְרֹאשׁוֹ בניקוד כפול, גם בקבוץ תחת הרי"ש, וגם בשוורוק אחריה, וכדי שלא יטעו ויקראו גם את האל"ף, הושם קו רפה מעל האל"ף לסימן שאינה נקראת (שבכל כתבי היד הקדומים על כל אות ששייך בה דגש ורפה, היו מסמנים דגש ע"י נקודה בתוך האות, ורפה ע"י קו מעל האות, ולא היו אותיות

ה' ט': **תַּעֲבֹדֶם** - יש אומרים שהת"ו בקמץ קטן^כ, וי"א שהת"ו בקמץ גדול^כ.

ה' י"ד: **וַחֲמֹרָךְ** - הרי"ש בשווא נע.

ה' ט"ו: **צֹנֶךְ** - הוי"ו בדגש, והשווא נע.

ה' ט"ז: **יִיטֵב לָךְ** - הטעם מלעיל ביו"ד^{טז}.

ה' י"ט: **וַיִּתְּנֶם** - התי"ו בדגש, והשווא נע.

ה' כ': **שִׁבְטֵיכֶם** - הטי"ת בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא שִׁבְטֵכֶם בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ה' כ"ב: **הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הָזֹאת** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הָזֹאת.

אִם-יִסְפָּקוּ | - הסמ"ך בשווא נע.

אִם-יִסְפָּקוּ | **אֲנַחְנוּ** - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו^{כז}.

ה' כ"ד: **וְשָׁמַע** - השי"ן בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וְשָׁמַע בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט^{כז}.

ה' כ"ה: **אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַיךְ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אֲשֶׁר-דִּבְּרוּ אֵלַיךְ במקף^{כז}.

ה' כ"ז: **לְאַהֲלֵיכֶם** - יש אומרים שהאל"ף בקמץ קטן^{כח}, וי"א שהאל"ף בקמץ גדול^{כט}.

ה' כ"ח: **וַאֲדַבְּרָה** - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

ו' ב': **אֲשֶׁר אֲנִי מֵצֹנֶךְ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אֲשֶׁר-אֲנִי מֵצֹנֶךְ במקף.

ו' ג': **וְאֲשֶׁר תִּרְבֶּנּוּ מֵאֵד** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְאֲשֶׁר תִּרְבֶּנּוּ מֵאֵד.

ו' ו': **אֲשֶׁר אֲנִי מֵצֹנֶךְ הַיּוֹם עַל-לִבְבְּךָ** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית הַיּוֹם, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^ל שבתבית מֵצֹנֶךְ, שאם לא יטעים כראוי ישמע שיהיו רק היום על לבבך, בעוד שפירושו שהדברים שמצווה היום יהיו על לבבו תמיד^{לא}.

ו' ז': **וְנִשְׁכַּכְךָ** - הוי"ו במתג, והבי"ת שאחריו בשווא נח^{לב}.

ו' י"א: **וְנָתַתִּים** - התי"ו בדגש חזק^{לב}.

ו' כ': **כִּי-יִשְׁאַלְךָ** - האל"ף בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע.

ו' כ"ג: **הִבֵּי־אֵי** - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא תואר מקור. שלא ישמע שקורא אָבִיא באל"ף שהוא לשון מדבר.

ז' א': **גְּזִיַּם-רַבִּים** | - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה^{כב}.

ז' ג': **בְּתָךְ** - התי"ו בדגש, והשווא נע.

ז' ד': **וְחָרָה אֶף-יָי** - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא וְחָרָף^{כד}.

ז' ז': **לֹא מִרְבָּכֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים לֹא-מִרְבָּכֶם במקף.

מִרְבָּכֶם - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

מִכְלֵי-הָעַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִכְלֵי הָעַמִּים.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (לְאֵהֲלִיכֶם), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

כט שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מיכה ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

ל בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהברה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

לא ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע. ופירש רבא בגמרא (נ"ו ע"א) שהיו אומרים היום על לבבך, ומשמע היום על לבבך ולא מחר על לבבך. והמטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, משמע ממנו כאנשי יריחו שהציווי הוא שיהיו רק היום על לבבך, ויש להזהר בזה מאד.

לב ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה כ"ג.

לז ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה ט"ז.

לד רי"ף (ברכות ט"ו ע"ב), והובא בתוס' (שם ד"ה בין הדבקים), ובשאר הראשונים, וכן הוא בטור ובשו"ע (או"ח סימן ס"א סעיף י"ט).

כד שהענין במקורה היתה ראוי להנקד בשווא נח (תַּעֲבֹדֶם, כמו תַּשְׁמְרוּ, תִּדְרְפוּ), ומחמת שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, היתה ראויה העי"ן להתרחב לחטף קמץ ולהנקד תַּעֲבֹדֶם, וכיון שדרך האות שלפני החטף להנקד בתנועת החטף, לכן נוקדה התי"ו בקמץ בדומה לעי"ן שמנוקדת בחטף קמץ קטן, וראוי היה להנקד תַּעֲבֹדֶם, אך מחמת שלא יכול לבוא חטף לפני שווא, התרחב החטף שבעי"ן לתנועה גמורה ונוקד תַּעֲבֹדֶם.

ומכיון שהטעם שהת"ו מנוקדת בקמץ הוא משום שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. והאות הגרונית שאחר הקמץ היתה ראויה להיות מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (תַּעֲבֹדֶם), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

כה כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

כו כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

כז ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות תשע"ה הערה ל'.

כח על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (ורד חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון פֶּתַל - פְּתִילִים, שוֹרֵשׁ - שְׂרָשִׁימִם), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתבית אֶהֱלֵךְ), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. ומכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

אתה ובגדך ובתך ועבדך ואמך / (אתה ובגדך ובתך ועבדך ואמך)

במונח מקף מונח מקף תלישא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ג
ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג
קסוטו, קורן, ברויאר.

במונח מונח מונח תלישא – בכתבי היד: ס"ה ס"ח ס"יא, א"א א"ג א"ה
א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוס: לטריס.^{מג}

ה' י"ז: [בטעם התחתון] תרצח / (תרצח)

הצד"י בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ו, ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"יא, א"ב א"ד
א"ה א"ו א"י. ~ ובדפוס: ברויאר.^{מז}

הצד"י בפתח – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
ס"ח, א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו,
קורן.^{מח}

ו' י': קי יביאך / (קייביאך)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ה. ~ ובדפוסים:
קסוטו, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר וכן נפתלי.

במקף – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה,
לטריס, גינצבורג, קורן.

ז' ה': קיאסלה / (קייאסלה)

במקף מקף – בכתבי היד: טא"ט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"י
ס"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב אור
תורה.

במונח מקף – בכתבי היד: ס"ב ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו
א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג,
קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שימ"מ.^{מח}

(מונח), ולא במקף, וכוונתו שתיבת כי מוטעמת בפני עצמה, או במרכא או
במונח, ואינה מוקפת. ואכן בדיבור המתחיל הטעים מנחת שי כי במרכא.
למעשה נראה בבירור שהוא שיבוש העתקה של המנחת שי, ואין כאן
הטעמה של מרכא בשום ספר, והטעמת מרכא לפני מהפך אף אינה מתאימה
לכללי הטעמים.

^{מז} וכתב כאן במסורת הקריאה שהנכון הוא שמוטעם כאן כי אס"ה שתיבת
כי מוטעמת במונח, ולא מוטעם כאן קיאסלה שתיבת כי מוקפת, וכמו
שמוכח מהמסורה (בראשית ט"ו ד'). וכ"כ ברכר בהערותיו לתנ"ך יהואש.
וכוונתם, שעל הפסוק קיאסל אשר יצא מפלג' (בראשית ט"ו ד') נמסר במסורה
במק"ג ג' מוקפים". וכוונת המסורה, שבכל מקום במקרא שכתוב הצירוף כי
אס, הטעם בתיבת כי, ותיבת אס מוקפת לאחריה, פרט לשלושה מקומות
שבהם המקף בתיבת כי והטעם בתיבת אס (והם: בראשית ט"ו ד', במדבר ל"ה ל"ג, נחמיה ב'
ב'), ומוכח שבפסוקנו תיבת כי מוטעמת, ואינה מוקפת, שהרי לא נמנתה בין
שלושת המוקפים.

אך באמת שגו בזה, משום שכוונת המסורה למסור שיש ג' מוקפים כמו
בפסוק שם שתיבת כי מוקפת והטעם בתיבת אס, והמסורה לא עסקה כלל
במקרים בהם שתי התיבות מוקפות והטעם בתיבת שאחריהם ולא מנתה
פסוקים אלו בין המוקפים, וזה מצוי פעמים רבות במקרא (שמואל א' כ"א ה', שם ז',
שם ל' כ"ב, שמואל ב' י"ג ל"ג, מלכים ב' כ', ישעיה ס"ה י"ח, רות ג' י"ח). וממילא אין להביא
ממסורה זו ראיה לפסוקנו.

^{מח} וכתב ברויאר (הנוסח ומקורותיו) שנראה שמחמת הדמיון בין המתג למרכא
בכתבי היד, היו שהטעימו כי במרכא במקום במתג, ומחמת כן ביטלו את
המקף, ובשלב יותר מאוחר הומר המרכא למונח כיון שע"פ כללי הטעמים אין
ראוי לבוא מרכא לפני מהפך, אלא מונח, ומזה הגיע הנוסח שמטעים כי אס-
כה.

אך באמת מציאות הספרים מוכיחה שלא כדבריו, שהרי אין ספרים
המטעימים כאן במרכא, ודברי מנחת שי ככל הנראה נובעים מטעות (כמבואר
לעיל הערה מ"א), וכנראה ההטעמה במונח היא ע"פ שיטות שונות של בעלי
מסורה, ולא שנוסח זה הגיע מטעות.

^{מג} במק"ג מוטעם אתה ובגדך ובתך ועבדך ואמך, וכתב ברויאר (הנוסח ומקורותיו)
שנראה שמחמת הדמיון בין המתג למרכא בכתבי היד, היו שהטעימו את
תיבות ובגדך ועבדך במרכא במקום במתג, ומחמת כן ביטלו את המקף, ומזה
הגיע נוסח מק"ג, ובשלב יותר מאוחר הומר המרכא למונח כיון שע"פ כללי
הטעמים אין ראוי לבוא מרכא כמשרת לתלישא, אלא מונח, ומזה הגיע הנוסח
שמטעים אתה ובגדך ובתך ועבדך ואמך.

^{מז} הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים
לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום שמים, באתנחתא
וסו"פ מנוקד שמים. ארץ-ארץ. מצרים-מצרים. לילה-לילה. ויש מקומות רבים
בהם הפתח משתנה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג
באתנחתא, כגון: אשר ימצא אתו יהיה לי עבד (בראשית מ"ד י'), ועשה להם
מכנסים (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: והשיב
את הגולה אשר גזל (ויקרא ה' כ"ג), שבו הרביע גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד
רבים כיו"ב.

ובניקוד הפשוט של תיבת תרצח הצד"י מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן
בקמץ ניקדו כן מחמת הטפחא שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.
וכתב ברויאר (כתר ארס עובד והנוסח המקובל עמוד 42) שהטפחא כאן גרם לפתח
להפוך לקמץ, וכעין זה מצאנו במקומות נוספים, שהרי הטפחא משמש כאן
במקום זקף ראשון שבתחום האתנחתא, והוא מבדיל בין שני משפטים
עצמאיים, ובכל כגון זה מצוי קמץ בוקף או בטפחא. ועוד, כאן השפיעה גם
הנטיה להשוות את צליליהם של שני המשפטים הסמוכים, שבלאו הכי דומים
ברוב צליליהם: לא תרצח לא תנאף. וכעין זה מצאנו: אויבן יגח אויבת יגח
(שמות כ"א ל"א), שגם שם שני משפטים עצמאיים, הדומים ברוב צליליהם,
שהראשון מסתיים בטפחא ואין לפניו זקף, והשני באתנחתא.

^{מח} ועיין עוד במאמר על טעמי עשרת הדברות, שיש אחרונים שכתבו, ע"פ
הספרים שהיו לפנייהם, שהצד"י מנוקדת בפתח בטעם התחתון.

^{מז} באור תורה כתב: כי דאם כה במאריך, לא בשופר. ע"כ. והיינו שהוא במתג
(מאריך הוא כינוי משותף גם למרכא וגם למתג, ולפי הענין מובן אם הכוונה למרכא או למתג) ולא במונח
(שמכונה "שופר" בלשון האור תורה).

ומנחת שי (שדרכו במקומות רבים להביא את דברי האור תורה) כנראה הבין שכתב
"במאריך או בשופר" במקום "לא בשופר", ולכן כתב שהוא במאריך או בגלגל